

MODERNLİKLER, MODERN SANAT VE SANATSEVERLİK

Onur UCA¹

ÖZET

Modern güzel sanatlar Batı merkezli bir sosyal tarih üzerinden on dokuzuncu yüzyılda inşa edilmiştir. Bu dönem geçmiş dönemin bilgi kalıplarının yıkıldığı, rasyonel eleştirel aklın egemen olduğu modernizm dönemidir. Makele modernizm ile modern güzel sanatların ilişkisini modernlik biçimleri, iktidar, sınıf, toplumsal kurumlar ile ilişkilendirerek sanat dışından sanata dair bir okuma yapmaktadır. Böylece modern rasyonel aklın modern sanatın yaratıcılığına neden ihtiyaç duyduğu ve modern sanat akımlarının modernizmle ilişkisi aydınlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca belirtilen hatlara ek olarak sanatseverlik ile kapitalist modernliğin oluşturduğu “sanatseverlik” arasındaki fark ortaya konmuştur. Bu fark üzerinden modern güzel sanatların sınıflar üstü olabilmesi için modern kurumların nasıl olması gerektiği belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Modernizm, modern sanat, sanatseverlik, iktidar, sınıf, toplumsal kurumlar.*

---

¹ Arş. Gör. Dr. Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, onuruca33@gmail.com

MODERNITIES, MODERN FINE ARTS AND ART-LOVER

ABSTRACT

Modern fine arts has been constructed in the 19th century upon a West-centric social history. This is the modernism era when the previous knowledge structures has been destructed and the rational critical mind has prevailed instead. This article utilizes a reading approach on art from an external perspective through associating the interconnection between modernism and modern fine arts with the features of modernity, power, and social structures. Thus, the points of why modern rational mind needs the creativity of modern fine arts and the relation between modern art movements and modernism are tried to be highlighted. Furthermore, the distinction between the art-lover and the “art-lover” constituted by the capitalist modernity is revealed. It is stated how modern institutions should be so that modern fine arts can be supra-class on this very distinction.

Keywords: *Modernism, modern art, art-lover, power, class, social institutions.*

Giriş

Metnin hemen başında belirtilmelidir ki, metnin kalemi sanat akımlarını sular seller gibi anlatacak, müzelere gidip eserler hakkında sanat tarihi literatürünü kullanarak analizler yapacak, sanat akımlarının içerisinden bir taraf belirleyip diğerlerine karşı eleştirilerini sunacak yetkinlikte değildir. Bunun söylenmesi metnin anlattıklarını güçlü kılabilmek için gereklidir. Öte yandan bu basiretsizlik gibi görünen durum, sanat bilgisini mirası haline getirmiş, toplumun sanatla kurduğu ilişkide köşesini ve konumunu tutmuş sanatçı ve eleştirmenlerin bakış açılarının dışına çıkma yetkinliği sağlamaktadır. Yazı, soruna bu bakış açısıyla yaklaşmaktadır. İmdi bu bakış açıları üzerinden bir izlek oluşturulmalıdır.

Larry Shiner'in (Shiner, 2010) *Sanatın İcadı* adlı eserinde belirttiği tarihsel süreçler, güç ilişkileri, dönüşüm ve değişim yazının sanat ile kurduğu temel hattı belirlemiştir. Shiner'a göre "modern sanat sistemi bir öz ya da bir yazgı değil, yalnızca bizim ürettiğimiz bir şeydir. Genel olarak anladığımız haliyle sanat iki yüz yıllık bir geçmişi olan Avrupa icadıdır" (Shiner, 2010: 20). Bu iki yüzyıllık geçmiş üç aşamadan oluşmaktadır. İlki 1680 ile 1750 yılları arasında ortaçağın bitimiyle bölük pörçük ortaya çıkan modern sanatların birleşmeye başlamasıdır. İkincisi 1750 ile 1800 arasında devam etmiş, sanatın zanaattan ve sanatçının zanaatçıdan ayrılığı dönemdir. Son evre ise 1800 ile 1830 yılları arasında devam eden dönemdir. Bu dönemde "sanat" terimi bağımsız tinsel bir alanı göstermeye başlamıştır. Meslek olarak sanatçılık kutsanmıştır. Estetik kavramı beğeni kavramının yerini almaya başlamıştır (Shiner, 2010). Tam bu dönemde, modern güzel sanat kendisini de kapsayan belirleyici bir yapının şekillendirdiği alanın içerisinde oluşmuştur. Bu alanın dönemsel adı modernizmdir. Bu alanı anlamak için sanatı bilim, felsefe, sosyoloji, uzay bilimleri gibi bir bütün olarak ele alıp modern dünyanın içerisinde konumlandırmak gerekmektedir. Diğer türlü, sadece sanatın içerisinden bakarak, modern güzel sanatların iktidar, toplumsal yapılar ve bilimlerle kurduğu ilişki açıklanamaz.

Sanayi ve Fransız devrimlerini doğuran toplumsal yapıların dönüşümü sanat biçiminin de değişmesine neden olmuştur. Endüstriyel şehirlerin oluşumu, gelişen üretim araçlarının zanaatın biçimini dönüştürmesi ve yeni sınıf yapılarının ortaya çıktığı dönemde yeni sanat akımları anahtar bir rol oynamaktaydı. Sanat akımları değişen düşün dünyasıyla sosyo-ekonomik bağlamlar arasında arabuluculuk yapmaktaydı. Sanat müzesi, dinsel olmayan konser ve edebiyat eleştirisi gibi kurumlar, toplumsal olan ile düşünsel olanın bir araya geldiği ve birbirlerini karşılıklı olarak kurdukları ve güçlendirdikleri noktalardı (Toulmin, 2002 ve Shiner, 2010). Modernizmin ortaya çıktığı coğrafya ve bu coğrafyanın yeni aktörleri olan orta sınıflar, burjuvalaşan atölye sahipleri, ticaret erbapları sadece üretim ilişkilerini ve dünya ticaretini, koloni

yönetimini elinde tutmuyordu. Aynı zamanda Avrupa merkezci bir modern sanat anlayışını icat ederek, kendi dönemi öncesinde kilisenin ve sarayın, aristokratların elinde olan beğeni kalıplarını kırıyor ve yeni estetik kalıplarını belirlemeye başlıyordu. Bu dönemde neyin sanat olacağına karar veren müzelerin, konser salonlarının, edebiyat eserlerinin belirlenışı yeni beliren sınıfların eline geçmekteydi. Bu bağlamda sanat beğenileri yerini kibar sınıfların ruhuna hitap eden estetik anlayışına bırakmıştı. Estetiği belirleyen şey ise modernin eskiyi ortadan kaldırma olgusuyla ilişkili olarak şekillendi. Avrupa merkezli güzel sanat kendi coğrafyasının ve dünya coğrafyalarının modern öncesi sanat anlayışını modern sanatı icat ederek işlevsizleştirirken kolonyel aklı ile dünyanın farklı coğrafyalarının kültürlerini kendi sanatının etkisi altına almaya başladı. Bunu yaparken farklı kültürlerin kullandığı öğeleri kendi sanat anlayışı içerisinde yorumladı, konumlandırdı. Örneğin koloni Afrika kabilelerinde kullanılan dini maskaları sergi salonlarında sergilendi ve Avrupa sanat anlayışına göre yorumlandı. Başka bir açıdan bakıldığında bu durum aslında estetiğin ve yaratıcılığın Avrupa beyaz insanına ait olduğunun düşünülmesinin sağlaması ve sonucuydu.

Avrupa modern sanat anlayışının şekillenışı Rönesans ile başlamıştı. Ancak Rönesans bir kapı açan dönem olmasına karşı durağan değil süreci besleyen geçişsel bir yapıya sahiptir. Geçişselliği belirleyen dönemin filozoflarının Rönesans hümanizminin zihni meşgul eden yönlerini eleştirmiş ve kurtulmaya çalışmış oluşudur. Bu aşamada, sözel bilgiden yazılı bilgiye geçiş, tikelden evrensel geçiş, lokalden yerele geçiş ve son olarak zamana özgünlükten evrensel olana geçiş sağlanmıştır (Toulmin, 2002). Filozofların bakış açılarında yaşanan bu geçişlerin ortaya çıkardığı düşünsel kırılmalar sanatçıların zihninde farklı düzeylerde düşünmeye potansiyeller sunmuştur. Böylece modern rasyonel akıl ile sanatçı aklı birleşmeye, etkileşmeye başlamıştır. Örneğin o dönemde Fransız şair Rimbaud “Il faut être absolument modern”, “mutlaka modern olmalı” diye yazmaktaydı. Sanat ve modern akıl Rönesans dönemi biterken modern üzerinde uzlaşma konusunda hem fikirdi. Ancak modernin ne olduğu konusunda sert tartışmalar yapılmaktaydı. Bir yanda bilim, akıl, ilerleme, sanayicilik; öbür yanda bunların duygulanım, sezgi ve imgelemin özgür oyunu lehine tutkulu bir şekilde yadsınması ve reddedilmesi duruyordu (Kumar, 2004). Yani bir yanda burjuva bir yanda ise kültürel modernlik bulunmaktaydı. Sanat ile modernizm arasındaki karşıtlık işte bu taraflar üzerinden ilerledi. Bu karşıtlığın ilk öncülü dönemin egemen Neo-Klasizmine karşı olarak beliren Romantizm ile ortaya çıktı. Romantizm Modern olanı burjuvazinin aklına göre belirleyen döneme karşı geçmişin değerleriyle harmanlanan bir sanat akımıydı. Modern endüstriyel/kapitalist sivilleşmeye karşı bir protestoydu (Sayre ve Löwy, 2005). Klasizm ve romantizm arasındaki ayrımın mantığı Modernizm ile sanat ilişkisini ve daha sonraki akımların biçimini belirleyen mantık olması bakımından önemlidir. Romantizm akımından sonra sanat akımları içerisinde Modern aklın dünyayı

belirlenmesine karşı çıkan veya destekleyen akımlar sanat tarihini şekillendirmiştir. Günümüzde post-modernizm tartışmaları yine sanat üzerinden okunmaktadır. Modern rasyonel akıl ile kültürel modern aklın çatışmasına örnek olarak Modern akılla geliştirilen makinelerin ve silahların I. Dünya Savaşında gerçekleştirdiği yıkıma karşı ortaya çıkan Sürrealizm akımı gösterilebilir. Özetle modern sanat, dünyaya egemen olan modern rasyonel batı aklıyla estetiğin ve duygunun uyumu veya karşıtlığı üzerinden ilerlemiş, ilerlemektedir. O halde modern rasyonel aklın dünyayla kurduğu ilişkinin incelenmesi modern sanatın anlaşılması sanatın dışından bir bakış açısıyla sanata dair katkı sunacaktır. Bu katkıyı düzenli ve verimli kılmak için modernlik biçimleri, modern sanatın iktidar, sınıf ve toplumsal kurumların işleyişi ile kurduğu ilişki anlatılacaktır. Son olarak modernizm üzerinden ‘modern sanatseverin’ toplumsal yapısı anlatılmaya çalışılacaktır.

Modernlik Biçimleri Ve Modernliğin Sanatla İlişkisi

Birbirinin yerine sıklıkla kullanılmasına karşın modernlik ve modernizm kavramları farklı anlamlar içeren iki terimdir. Modernizm on dokuzuncu yüzyılın sonunda batıda ortaya çıkan kültürel bir harekettir. Modernlik terimi ise modern dünyayı doğuran değişimlerin hepsini kapsamlı bir şekilde ifade etmek için kullanılmaktadır (Kumar, 2004: 88). Ancak her iki terimde Batı merkezli bir okumayla ortaya çıkmıştır. Batı temelli olmayan farklı coğrafyalarda ortaya çıkan, modernliğin evrensel, eleştiren, seküler, rasyonel aklına farklı biçimlerle ulaşılabileceğini iddia eden modernlik biçimleri de bulunmaktadır. Böylesi modernlik biçimleri farklı terimlerle açıklanmaktadır. Bu terimler çoğul modernlikler, alternatif modernlikler, yerel modernlikler, batı-dışı modernlikler olarak sıralanmaktadır.

“Çoğul modernlikler kavramı, tek güzergahlı, kültür dışı modernlik anlatımı yerine, modernliğin çok güzergahlı ve kültür-bağımlı yeni bir okumasını getirmek istemektedir. Alternatif modernlik kavramı bir yandan Batı modernliğini referans noktası olarak almakta, öte yandan "alternatif modernlik arayışlarına meşruluk zemini hazırlamaktadır. Modernliğin tanımını değiştirebilecek yeni deneyimlerin varlığına varsayımına dayanmaktadır. Yerel modernlik kavramı, Batı-merkezli modernlik okumalarından çıkıp çevreye, ötekine, tikel pratiklere yönelmektedir. Ancak yerele yönelmek modernin evrensellik ilkesine ulaşmayı engellemektedir. Batı-dışı modernlik kavramı ise Batı'ya merkezden kaydırarak modernlik üzerine Batı'nın kıyısından yeni bir okuma ve dil üretmeye çalışmaktadır, yani yerel olguların analizinin evrensel bir dil kazandırabileceğine işaret etmektedir (Göle, 2011: 162-163).”

Bu modernlik biçimleri içerisinde bakıldığında Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu günden bu yana kurmaya çalıştığı modernlik biçimi Batı-dışı modernlik türünün içerisinde değerlendirilmektedir. Ancak Batı-dışı modernlik ve belirtilen diğer modernlik biçimleri modern sanatın estetik, beğeni, biçim algısına ve sanat akımlarına alternatif bir sanat anlayışı geliştirememiştir. Türkiye Cumhuriyetinin Batı-dışı modernlik anlayışı sanatsal modernleşmeyi sağlamak ve bu alanda yaşanan açığı kapatabilmek için devlet desteğiyle Avrupa'nın en iyi sanat okullarına yetişmesi için sanatçılar göndermiş ve bu sanatçılar Türkiye'ye döndüklerinde Batı merkezli modern güzel sanatlar ile Anadolu'nun kültürel ve tarihsel motiflerini harmanlayarak Türk modernleşmesine özgü yapıtlar sunmaya çalışmıştır. Ancak bu çabalar sonuçsuz kalmıştır. Çünkü Batı merkezli modern sanat akımlarını doğuran ülkelerin sosyal tarihi ile Türkiye'nin kendi sosyal tarihi birbirinden oldukça farklıdır. Örneğin Sürrealizm 1924 yılında modern aklın insanlığa getirdiği yıkıma (Birinci Dünya Savaşı) karşı bir duruş olarak ortaya çıkmıştı. Aklın her türlü denetiminden uzak, ahlaki ya da estetik her türlü kaygıdan muaf olarak, sadece düşüncenin dikte ettiği anlatım olarak belirmişti (Artun, 2016). Sürrealistler Freudyan anlamda sadece rüyalarda özgür olduklarını inanmaktaydı. Ancak Türkiye'de aynı dönemlerde Kurtuluş Savaşı gerçekleşmiş, 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş ve tamamen aklın egemen olduğu, planlı programlı iktidar ile ilişkili bir sanatsal eğilim ve eğitim benimsenmişti. Özetle farklı sosyal tarihlerden gelen Batı-dışı modernlik deneyimi olan ülkelerde Batı Avrupa modernliğinin oluşturduğu gibi kendi coğrafyasının sosyal tarihinden beslenen özgün sanat akımları oluşmamıştır. Batı merkezli modern güzel sanat akımlarının Türkiye gibi Batı-dışı modernliği yaşayan ülkelerle ilişkisi Anadolu kültürü ve motifleriyle Batı modern güzel sanat akımlarının uyumsuz zorlama kolajından oluşan eserlerden öteye gitmemiştir, gidememiştir.

Avrupa modernliğinin birçok modernlik türüne ilham vermesi Avrupa Batı merkezli modernliğinin gücünden gelmektedir. Gücü sağlayan en önemli yön kendisinden önceki dönemin işleyiş mekanizmalarının tamamını ortadan kaldırabilmiş veya dönüştürebilmiş olmasıdır. Bunu sağlayan başlıca faktörler bilimsel gelişimin hızlanması, yeni toplumsal sınıfların belirmesi, Fransız ve Sanayi Devrimlerinin kurumsal modernlik inşasının zeminini oluşturmasıydı. Modern sanat bu geçişte önemli bir zemini ve uyumu sağladı. Böylece modernite öncesi dönemden modern döneme geçişi sağlayacak toplumsal hafızanın ve beğenilerin aktarılmasını, dönüştürülmesini gerçekleştirdi. Burada önemli bir soru ortaya çıkmaktaydı. Nasıl ve neye göre bir hafıza aktarımı olacak, hangi konular seçilecek ve ne biçimde aktarılacaktı. Bu aşamada sanat eserinin yeni bir tanımı öne çıktı. Sanat ve kültür tarihçisi Aby Warburg'a göre sanat eseri toplumsal hafızada yaşanan bunaltının üstesinden gelmenin ürünü ve aracıydı (Polat, 2014). Artık bilgiyi oluşturacak hafızanın aktarılması sanat ile

ilişkiliydi. Bu aşamada sanat iktidar karşısında konum almak zorunda kalırken iktidar da sanatın gücünün modern aklın uygulanabilmesindeki etkisini anladı. Burada yeni gelen modern yapıların gücünü (Vladimir Tatlin, Tatlin Kulesi, 1920²) modern sanat ile sunmak veya yeni gelen yapının insanlara yaşattığı acıları (Pablo Picasso, Guernica, 1937) modern sanat ile sunmak sanatçının iktidar ile ilişkisini tarihle buluşturmaya başladı. Modernizm dönemde ortaya çıkan modern sanat rasyonel aklın oluşturduğu iktidarların dünya toplumlarına yaşattığı atılımlara ve acılara ortaklık etmekteydi.

Modern güzel sanatlar ile sanatçı bir mefhum olarak yerini tescillemiş, modern öncesi döneme göre, zanaatçılıktan ayrılmış, bağımsızlaşmış, kendi duygu ve estetik anlayışını eserlerine özgürce aktarabilen konumdaydı. Ancak modernliğin kent coğrafyalarını değiştirmesi, sanatın kitlelere ulaşmasının kolaylaşması (sinema, röprodüksiyon, televizyon) nedeniyle modern iktidarların sanatla kurduğu ilişki iktidarlar açısından da bir zorunluluk haline geldi. Yirminci yüzyıla gelindiğinde iktidarlar sanatın aktarım ve kurgu gücünün gelişen iletişim teknolojileriyle birleştirilmesinin önemli bir yönetim gücüne dönüştüğünü gördü³. Boudrillard'ın insanlık tarihinin en büyük katliamlarından birisi olan Holocauste ve sinema sanatı arasında kurduğu ilişki, sanat ve iktidarların tarih yaratımı arasındaki ilişkiyi çok iyi özetlemektedir.

“Televizyon her türlü tarihsel olaya son verebilen gerçek çözümdür. “Televizyonda Yahudiler gaz odaları ya da fırınlardan geçirilerek değil ses ve imge şeritlerinden geçirilerek yok edilmektedir. Böylelikle unutma, yani yok etme sonunda estetik bir düzeye ulaşarak geçmişe ait görüntüler içinde eriyip yok olmaktadır” (Baudrillard, 2014: 74).”

Başka bir ifadeyle tarihin görüntülerine her an ulaşılabilceği düşüncesi, görüntülerin unutulmasını sağlamaktadır. Sanatın tarihi belirleme gücü nedeniyle günümüz sanatı ve modern iktidar ilişkisi iktidar açısından kurulması elzem bir konum almıştır. Modern iktidarlar sanatın muhalif gücünü kırma adına sanat eserini bozmuştur. Öne çıkarılacak sanatı ve onun içeriğini belirleme isteğine girmişlerdir. İktidar için sanat eseri istenilen tarihin hatırlatma aracına dönüştürülmüş, içeriği muğlaklaştırılmış anlaşılması ve yorumlanması için gerekli olan sanat tarihi bilgisi değersizleştirilmiştir. Özellikle Türkiye gibi kendi sosyal tarihi modern sanatın akımlarını oluşturan Batının sosyal tarihten ayrılmış Batı-dışı modernliğin yaşandığı ülkelerde modern sanat eserinin sanat

---

² Burada Rus Konstruktivizm örneği kasıtlı olarak verilmiştir. Batı dışı modernlikler içerisinde (Türkiye, Rusya ve Japonya) Batı modern güzel sanatlarının gücünde ve özgünlüğünde sanat akımını üretebilen tek ülkedir. Bu noktada 1917 Sovyet Rus Devriminin etkisi tartışılmaz.

³ Bu noktada Frankfurt Okulu'nun kitle iletişimi ve sanat ile kurduğu ilişkinin anlaşılması önemlidir.

yönü teknik bir aktarım olarak kalmıştır. Eğitimi verilen ve uygulamaları yapılan modern sanat eserlerinin içeriği toplumsal tabanda karşılık bulmamıştır.

Modernliğin gelişiyle birlikte ortaya çıkan yeni sınıfların sanatla kurduğu ilişkiler modernizm sanat ilişkisini belirleyen diğer önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı Modernliğinin kurumsallaşmasında orta sınıfın öncülüğünü çektiği Fransız devrimi ve yeni ortaya çıkan burjuvazi ile proletaryanın tarihsel karşılaşmalarının zeminini sağlayan Sanayi devrimi iki temel kırılmadır. Modernizm öncesi dönemin beğeni ve zevk kalıpları saray aristokrasisi, soylular tarafından belirlenirken modernizm oluşturan koşullarla birlikte sanatın izler çevresinde önemli yapısal değişimler yaşandı. On sekizinci yüzyıla gelindiğinde yeni bir sanat kamuoyunun ayak sesleri duyulmaya başlandı. Sanat kamuoyunun içerisinde kimin olacağı konusunda tartışmalar yaşanmaktaydı. Kamuoyu bazen bütün bir halkı kast etse de genel olarak servete ve iyi eğitimi olan insanları anlatmaktaydı. Çünkü servet ve eğitim sahibi insanların siyasal ve kültürel meselelere tarafsız bakabileceği düşünülüyordu (Shiner, 2010: 139). Modern öncesi dönemde olduğu gibi alt sınıfların güzel sanatları anlama ve takdir etme yeteneğinden yoksun olduğu düşünülüyordu. Yeni ortaya çıkmakta olan sınıfın güzel sanatlarla kurduğu ilişki ise muğlaktı. Bunun nedeni orta sınıfın yapısının çokluydu. Ancak orta sınıf her zaman üstündeki olmaya çabaladığı, üstündekini taklit etmeye çalıştığı için modern güzel sanatlara yönelimler ağırlıklıydı.

Yeni sınıfların belirlediği modern dönemde sanat ve sınıf ilişkisini kuran nesne sanat eseridir. Sanat eserinin sergilenme mekânları (müzeler, bienaller vb.), sanat eserinin anlaşılması, beğenilmesi ve zevk alınması sanat eseri üzerinden sınıfın belirlenmesini sağlamaktadır. Kişinin sanat beğenisi, zevk alması, sergi salonlarını gezmesi doğuştan öğrenilen bir şey değildir. Aile, eğitim, yaşanan coğrafya içerisinde öğrenilen beğeni kalıpları sayesinde gelişmiştir. Aile veya okul eğitimi, kültürel keyfiliğin içselleştirilmesinden başka bir şey olmayan bir kültür (habitus) ürettiği ölçüde, keyfilik aşılıyarak, aşılamanın keyfiliğini maskeler (Bourdieu, 2011: 136). Sanat beğenisi, zevk ve estetik anlayışı doğuştan gelen bir şey değil ekonomik ve toplumsal olarak kazanılan bir ayrıcalıktır. Bu anlamda ayrıcalığın yitirilmemesi için sanat eserinin herkes tarafından anlaşılması gereklidir. Sanat eserinin anlaşılması kişinin kültürel sermayeye sahip olmasını gerektirir. Kültürel sermaye⁴ ekonomik sermaye gibi hızla bir anda kazanılmaz. Belli bir eğitimin ve yaşam biçimi, beğeni anlayışının öğrenilmesi zaman gerektirmektedir. Modern dönemde yıllar içerisinde ailesel kalıpları öğrenerek veya eğitim olarak kültürel sermaye elde etmiş burjuva sosyal sınıfın üyeleri neyin sanat eseri olduğuna karar vermektedir. Bu sınıf sanat eserinin yorumlanmasında,

---

⁴ Kültürel sermaye kültüre dair bilgi formlarında yetkin olmayı ve kültür üzerinden benzeşerek etkileşime girebilmeyi anlatmaktadır. Kültürel sermaye sahipliği sahip olmayanla ayrılmış demektir.

yorumlayacak kişilerin belirlenmesinde, değer atfedilmesinde söz sahibidir. Dolayısıyla sanat müzayedeleri, müzeler, bienaller, tiyatro, bale ve opera salonları herkese açık olmasına karşın izleyecek ve izlediği için zevk alacak sosyal sınıflar bellidir. Bu belirli olma durumu modern dönemin sanat mekânlarının muhalif olma gücünü ve yönünü de belirlemektedir. Sonuç olarak modern zamanda kültürel sermaye sahibi burjuvazi ve orta sınıf üyeleri sanat eserlerinin ve sanatçının hitap ettiği modern güzel sanatların kamuoyunu oluşturmaktadır.

Modern güzel sanatların işleyişinin modernlik çerçevesinde anlaşılmasının son önemli ögesi ise modern toplumsal kurumların yapısı ve sanat ile kurdukları karşılıklı ilişkidir. Modernizm ile birlikte büyüyen kentler ve değişen devletlerin yapısı, karmaşıklaşan toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi için modern rasyonel aklın oluşturduğu modern kurumlara ihtiyaç duyulmuştur. Kurumlar yapısal sosyal ilişkilerin oluşturduğu kurallar içerisinde var olan sosyal sistemlerdir (Fleetwood, 2008). Beş temel toplumsal kurum bulunmaktadır. Bu kurumlar aile, ekonomi, siyaset, din ve eğitim kurumudur. Her devlet kendi toplumunun işleyişine uygun olan ve farklı isimler ile kurumların işleyişini düzenleyen resmi veya denetimli özel kurumlara sahiptir. Bu kurumlar topluma ait birçok konuya yönelik politika hazırlamakta ve uygulamaktadır. Sanat ile toplum arasında kurulan ve devlet politikalarıyla belirlenen ilişkilerin biçimi toplumsal kurumlar tarafından sağlanmaktadır. Modernizmde kurumlar devlet politikaları çerçevesinde sanatın yapısını düzenlemektedir. Örneğin konservatuar veya güzel sanatlar fakültelerinde verilen sanat eğitimiyle kaliteli sanat eğitimin ne olduğu nasıl verilmesi gerektiği tanımlanmaktadır. Devlet kurumlarında uygulanan mimarinin biçimi, sanat eğitiminin başlatılma yaşı, devlet tiyatro ve operasına ayrılan bütçe ve seçilen oyunların yapısı, din ile sanat ilişkisinin kurulma biçimi, sanatçı ve sanatseverlere sağlanan maddi ve manevi imkanlar modern devlet kurumları sayesinde düzenlenmektedir. Devletin kurduğu toplum sanat ilişkisinin toplumun nesiller boyu devam edecek beğeni, estetik algısını yaratması bakımından önemlidir. Ayrıca modern kurumların sanatın çerçevesini, içeriğini belirlemesi toplumsal hafızanın belirlenmesi açısından çok önemlidir. Edebiyat, heykel, resim, müzik alanlarında ortaya konan sanat eserlerinin içeriği toplumsal hafızayı oluşturmakta ve sürdürmektedir.

Sonuç Yerine; Modernizm Döneminde Modern Sanatseverlik

Bir önceki başlıkta belirtilen, modernliğin biçimi, iktidar, sınıf, toplumsal kurumlar sanat-toplum ilişkisinin yapısını belirleyen toplumsal unsurlardır. Kişinin değerleri, örf, adet ve gelenekleri, ırkı, inancı, kişilerin sahip olduğu ekonomik, kültürel sermaye biçimleri ise kişinin sanat ile kurduğu ilişkiyi belirleyen bireysel unsurlarıdır. Sanat ile toplum ilişkisiyle kişiye özgü hallerin harmanlanması kişinin sanat ile kurduğu ilişkinin

yapısını belirlemektedir. Bu bağlamda kişinin sanat ile kurduğu ilişki bireysel bir olgu olduğu kadar aynı zamanda toplumsal bir olgudur.

Modern aklın belirlediği tarih üzerinden ortaya çıkan kapitalist yönetim sistemi sanat ile iktidar ilişkisini modern kurumlar ve sınıf ilişkileri ile biçimlendirerek sanatın öğelerini biçimlendirmiştir. Böylece kapitalist modernlik toplumsal düzeyde sanatın belirleme, eleştirme, değiştirme, yorumlama, estetize etme, düzeltme, yargılama gücünü kolonize etmiştir. Bu nedenle günümüz modernizminde sanatın birçok yönü kapitalist modern iktidar, sınıf ve kurumların yapısına değinilemeden anlaşılamaz. Sanatseverlik de bu yönlerden birisidir ve kapitalist yönetim anlayışından ayrı anlaşılamaz. Kapitalizm ve sanatseverlik denildiğinde ise kültürel modern anlamda sanatsever bir toplumdaki ve bireyden bahsetmek zorlaşmaktadır. Çünkü sanatsever olmak için siyasal ve kültürel meselelere tarafsız bir gözle bakabilmek gereklidir. Tarafsız olmak için iyi bir eğitim ve sanata dair düşünceler ne olursa olsun etkilenmeyecek bağımsız bir ekonomik gelire sahip olmak gereklidir. Böylece sanat eserinin bağımsız ve verimli bir şekilde yargılanması sağlanabilmektedir. Batı merkezli modern sanat akımlarının ilerlemesiyle sanatseverlik bu tanımları arasında bir ilişki bulunmaktadır.

Hemen aklımıza kendini çok fazla sanatsever olarak tanımlayan insanın olduğu ülkemizde tanımlanan anlamıyla az sayıda sanatsever olması çelişkili bir durum gibi gelmektedir. Ancak çelişkili bir durum değildir. Çünkü modernist aklın belirlediği iktidar, sınıf ve kurum yapıları sanatseverliğin ne olduğunu da kendi yapısı içerisinde belirlemektedir. Modernizmin sanatla kurduğu ilişkinin sonucu yeni bir sanatsever tanımı ve yeni bir izler çevre tanımı ortaya çıkmıştır. Modern iktidarların sanatı belirleme durumuna ve sanatın eleştirel, bağımsız, dönüştürücü yönüne maske çekme çabası ile sanatseverin yeni tanımı arasında ilişki vardır. Oysa sanatseverlik sanatı korumakla, yaşatmayla ilgilidir. Bu nedenle sanatçının ve sanatın ilerlemesinin en önemli unsuru güçlü, gerekli eleştiri ve yön tahlilidir. Günümüzde modern aklın belirleniminden kurtularak iyi bir sanatsever olmanın şartı dolaylı veya direkt parasal, ideolojik, sosyal bir baskı altında kalmadan ve iyi bir sanat tarihi bilgisine sahip olduktan sonra sanat ile ilişki kurabilmektir. Bunun için de modern dönemde sanat-iktidar, sanat-sınıf, sanat-toplumsal kurumlar ilişkisini ve on sekizinci yüzyıldan günümüze Avrupa, Türkiye sosyal tarihi ile sanat tarihini bilmek şarttır. Sanatsever olmak emek ve zaman isteyen bir süreçtir. Sanatseverlik yalnızca sanat eseriyle kişinin geçmişten getirdiği eğitimini, ekonomik durumunu, kültürünü, yaşam deneyimlerini ilişkilendirmesi yoluyla sanattan “zevk” almak değildir.

Sanatseverliği, sanat piyasasının belirlediği izlerçevrenin bir parçası olmaktan ayırmak toplumsal ilişkilerin anlaşılmasıyla mümkündür. Ekonomik gelire yaşamak, barınmak, hayatını sürdürmek için ihtiyaç duyan dar gelirli alt sınıf kişilerin modern Batı merkezli

sanatla ilişki kurması toplumsal belirlenimleri nedeniyle çok zordur. Bu alt-sınıf kişilerin modern sanatla ilişkisi Batı-dışı modernlik veya Batı modernliğinin belirlediği eğitim sistemi üzerinden dikey hareketlilik gerçekleştirilerek kurulmaktadır. Dikey hareketlilik sayesinde modern güzel sanatlarla ilişki kurmuş ve sanat ve sosyal tarih eğitimi almış alt sınıf üyesi bir kişinin sanatsever olabilmesi, sanat görüşlerinin biçiminden etkilenmeyecek ve sanata zamanını ayırabilecek ekonomik geliri kazanabilmesine bağlıdır. Bu nedenle alt sınıftan gelip sanat ve sosyal tarih eğitimine, bilgisine sahip kişilerin modern kapitalist aklın yeniden biçimlendirdiği sanatsevere dönüşmemesi için kapitalist iktidar ilişkilerinden bağımsız gelir elde bileceği modern kurumlar şarttır. Batı-dışı modernliğin yaşandığı Türkiye gibi ülkelerde bu kurumların varlığı daha da gereklidir. Aksi takdirde modern güzel sanatların sanatseveri üst ve orta sınıf ailelerden gelen ekonomik kaygıları olmayan, ailesinden gelen kültürel sermayenin etkisiyle iyi yerlerde sanat ve tarih eğitimi alan kişilerden oluşacaktır. Bu kişilerin belirlediği sanat dünyaları modern güzel sanatların ve modern güzel sanatlardan alınan estetik, beğeni, zevk anlayışının toplumun tamamına yayılmasını engellemektedir. Bu durum değişmediği sürece modern güzel sanat sınıf ayrımları arasında çekilen bir sınır çizgisi olarak kalmaya devam edecektir.

Kaynaklar

Artun, N. A. (2016). Sürrealizm, Şiir, Resim. N. A. Artun içinde, Sürrealizm/Mimarlık (s. 11-21). İstanbul: İletişim Yayınları.

Baudrillard, J. (2014). *Simülakrlar ve Simülasyon*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Bourdieu, P. (2011). *Sanat Sevdası Avrupa Sanat Müzelerİ Ve Ziyaretçi Kİtlesİ* . İstanbul: Metis Yayınları.

Fleetwood, S. (2008). Institutions and social structures. *Journal forthe Theory of Social Behaviour*, 241-265.

Göle, N. (2011). *Melez Desenler*. İstanbul: Metis Yayınları.

Klapp, O. E. (1971). *Social Types: Process, Structure and Ethos*. San Diego: Aegis Publications.

Kumar, K. (2004). *Sanayi Sonraso Toplumdan Post-Modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*. Ankara: Dost Kitapevi.

Shiner, L. (2010). *Sanatın İcadı Bir Kültür Tarihi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Toulmin, S. (2002). *Kozmopolis /Modernite'nin Gizli Gündemi*. İstanbul : Paradigma Yayınları.

İnternet Kaynakları

Polat, N. (2014, Ağustos 25). *artfulliving*. Haziran 5, 2017 tarihinde artfulliving:
<http://www.artfulliving.com.tr/sanat/sanat-hafiza-ve-iktidar-i-1190>